

การออกแบบนิทรรศการและกิจกรรม “พระเมตตาจากฟ้าสู่ดิน ถิ่นชลบุรี”
พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี ณ ศรีราชา

EXHIBITION AND EVENTS DESIGNING ON ROYAL KINDNESS TO CHONBURI PEOPLES
INTO HER MAJESTY QUEEN SRISAVARINDIRA MEMORIAL MUSEUM SRIRACHA

สุนันตา อัจจุรณ¹ มนัส แก้วบุชา²

Sunanta Ouncharoon Manus Kaewbucha

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นงานศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการออกแบบนิทรรศการและกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์เพื่อสร้างสื่อความหมายและคุณค่าทางประวัติศาสตร์และมรดกแห่งความทรงจำทางวัตถุจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ งานศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี ณ ศรีราชา เป็นกรณีศึกษา โดยนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์มาบริหารจัดการตามหลักการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ โดยทำการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่ผนวกกับการจัดกิจกรรมและนิทรรศการ ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี 2) เพื่อปรับปรุงทะเบียนวัตถุ 3) เพื่อออกแบบนิทรรศการ และกิจกรรมพิเศษ ที่เกี่ยวข้องกับ “พระเมตตาจากฟ้าสู่ดินถิ่นชลบุรี” 4) เพื่อสร้างสื่อสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ ณ พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา ตำบลศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

ผลการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยได้ออกแบบบริหารจัดการโบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ตามหลักการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ คือ การจัดนิทรรศการย้อนพิพิธภัณฑ์ ในวันที่ 9-11 กันยายน พ.ศ.2563 ซึ่งเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า โดยใช้ชื่อว่า นิทรรศการและกิจกรรม “พระเมตตาจากฟ้าสู่ดิน ถิ่นชลบุรี” โดยเปิดให้บุคคลทั่วไปได้เข้าชมและจัดกิจกรรมพิเศษได้แก่ การจัดเสวนาทางวิชาการและการสาธิตทางด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของอำเภอศรีราชา เป็นการนำเสนอพิพิธภัณฑ์ให้เป็นที่ดึงดูดความสนใจของบุคคลทั่วไปที่มีต่อพิพิธภัณฑ์ และสร้างสื่อสนับสนุน ผู้วิจัยจึงได้เริ่มจัดทำทะเบียนวัตถุจัดแสดงใน พิพิธภัณฑ์ดังกล่าว ให้น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: พิพิธภัณฑ์, มรดกแห่งความทรงจำ, ปรับปรุงระบบทะเบียนทางวัตถุ, ออกแบบนิทรรศการและกิจกรรมพิเศษ

¹นิสิตปริญญาโท สาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา eoung@hotmail.com

²อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ดร. อาจารย์ประจำสาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา museu_nas@hotmail.com

Abstract

This qualitative research on exhibition and activity design for museums deals with the interpretation, meaning, historical values and memorial heritage of the exhibits. A case study for the redesign based on museum management principles is Her Majesty Queen Srisavarindira Memorial Museum Sriracha, located at Queen Savang Vadhana Memorial Hospital, Sriracha Medical Centre, Sriracha district, Chonburi province.

Historical and cultural information is used to display Royal multifarious duties of Her Majesty Queen Srisavarindira, the Queen Grandmother of Thailand.

The objectives include: 1) To study history related to Her Majesty Queen Srisavarindira, the Queen Grandmother of Thailand; 2) To reorganize the registers of cultural objects in the museum; 3) To design exhibitions and organize special events related to “Royal Kindness to Chon Buri peoples”; 4) To create media for museum use and suggest guidelines for promoting the exhibition to public, allowing easy access to information on the museum.

The redesigned museum and reorganized artifacts are in line with the museum management principles. The museum overlay exhibition and events are organized on September 9-11, 2020 A.D., the day of The Birth of Her Majesty Queen Srisavarindira. The exhibition entitled “Royal Kindness to ChonBuri peoples” is open for the public. Special events include academic seminars and demonstrations of local weaving arts and culture in Sriracha District. The study has proved the hypothesis that the museum attracts public attention given the redesigned information system and supporting materials. The new registration system for museum artifacts and new media to promote museum visits made the museum more interesting and useful for academic purposes.

Keywords: Memorial Museum Sriracha, Design exhibitions and special events, Create materials to support the museum

บทนำ

สภาพทางกายภาพ หรือภูมิสังคมอันเกี่ยวเนื่องมาจากบทความงานวิจัยที่เกี่ยวเนื่องกับพระราชประวัติของ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เมื่อ 111 ปีที่ผ่านมา อำเภอศรีราชาได้มีโอกาส รับเสด็จ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เสด็จฯ มารักษาอาการประชวรตาม คำแนะนำของแพทย์ ประจำพระองค์ คือพักผ่อนกลางแจ้งประจิดเวชศักดิ์ (ดีเจ้าฟ้ามหาวิชรุณหิศ, 2499) เนื่องจากพระองค์ทรงมีพระอาการโรคเรื้อรัง อย่างแสนสาหัสที่ทรงเสียพระโอรสและพระราชธิดา ติดต่อกันในช่วงระยะเวลา 20 ปี ถึง 6 พระองค์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงมีพระกระแสรับสั่งตามคำแนะนำของแพทย์หลวง โปรดฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี เสด็จแปร พระราชฐานมาประทับพักผ่อนพระวรกาย และจิตใจ ที่พระตำหนักบางพระในช่วงเวลาสั้น ๆ และส่งเสด็จแปรพระราชฐานต่อมายังพระตำหนัก โรงพยาบาลศรีราชา ซึ่งเป็นที่ประทับริมทะเลบรรยากาศดี ซึ่งที่ดิน ณ ตำหนักศรีราชา ที่ได้รับการทูลเกล้าถวายที่ดินส่วนตัวของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (สุบิณ สืบสวน, 2530) ในการ สร้างพระตำหนักที่ประทับถวาย ครั้งพระองค์ทรงเสด็จประทับที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ได้ระยะหนึ่ง ทรงทอดพระเนตรเห็นถึงความเป็นอยู่ของประชาชน ทรงเห็นว่าประชาชนในแถบนี้มีอาการเจ็บป่วย และได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากการแพทย์สมัยใหม่ยังเข้าไม่ถึงเหมือนกับพระนคร จึงทรงมีพระราชดำริให้มีการจัดขบวนเกวียนนำแพทย์สมัยใหม่ (จารุณี อินเดิตฉาย, 2545) เดินทางเคลื่อนที่ไปรักษาประชาชนที่อยู่ห่างไกล เพื่อให้การแพทย์ สมัยใหม่เข้าถึงประชาชน พระองค์ทรงสนพระทัยต่อประชาชนไม่เพียงเฉพาะทางด้านการแพทย์เท่านั้น ยังทรงสนพระทัยในเรื่องการประกอบอาชีพของ ประชาชน ทรงเห็นว่าประชาชนในจังหวัดชลบุรี ชุมชนอ่างศิลาบ้านปึก มีการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว (กิตติ โล่เพชรรัตน์, 2561) มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการหมักเส้นด้าย ทำให้ผ้าทอมีเนื้อนุ่ม พระองค์ทรงมีพระราชดำริในการนำมาประยุกต์ให้ เป็นผ้าเช็ดหามาก ทรงสืบสานต่อเนื่องเกี่ยวกับผ้าทออ่างศิลา จะเห็นได้จากหลังที่พระองค์เสด็จนิวัติกลับพระนครแล้ว ทรงมีพระกรุณาโปรดเกล้าให้คุณทองพูน (ภารดี มหพันธ์, 2558) เดินทางมาจากชลบุรี เพื่อมาถ่ายทอดวิชาทอผ้าฝ้ายอ่างศิลา ให้แก่ข้าราชการสำนักที่กองทอของพระองค์ในพระราชวังดุสิตด้วย ภายหลังพระองค์ทรงเสด็จกลับไปประทับที่พระตำหนักศรีราชา ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ก็ทรงโปรดให้ข้าราชการบริพารนำ ผ้าทออ่างศิลามาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น การนำฝ้ายมาผสมผสานกับผ้าทออ่างศิลา ที่พระองค์ทรงริเริ่มพัฒนา สนับสนุน และ ปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับผ้าทออ่างศิลา ทำให้ประชาชนมีอาชีพและมีรายได้ที่มั่นคง และการทอผ้าอ่างศิลาสามารถสืบทอด จากรุ่นสู่รุ่นอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนจนถึงปัจจุบัน

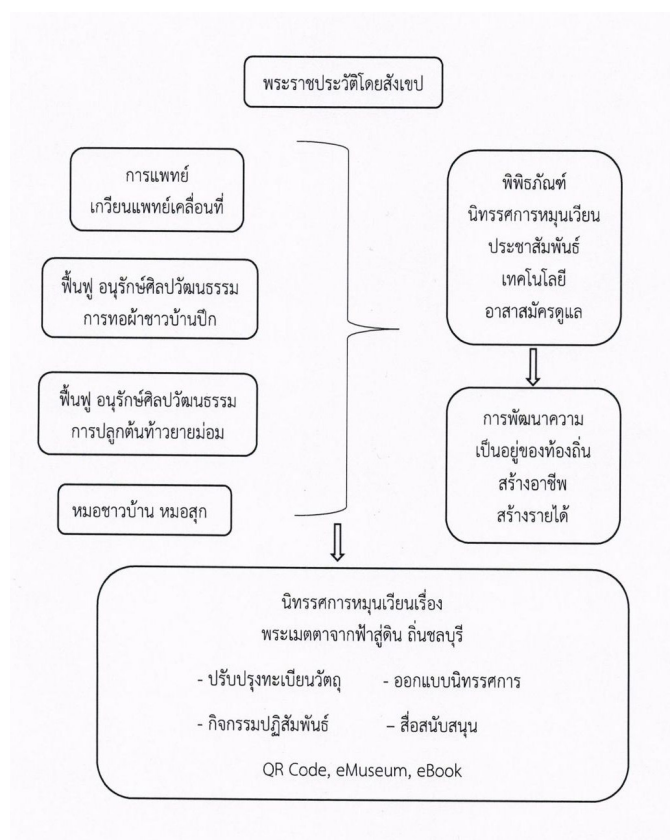
พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้านั้น ทรงมิได้มีเพียงต่อชาวชลบุรีเท่านั้น แต่ยังมีพระราชกรณียกิจต่อประชาชนชาวสยามอีกมากมาย เพื่อช่วยเหลือประชาชนของท่าน มีพระราชกรณียกิจ มีพระจริยวัตร อันงดงาม ทั้งต่อชาวไทยและชาวต่างชาติเวลาผ่านมานับร้อยปี พระราชกรณียกิจที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนและชาติบ้านเมืองก็ได้มีการสืบสานต่อยอดจากรุ่นสู่รุ่น และมีผลเป็นที่ประจักษ์ จนทำให้วันที่ 10 กันยายน พ.ศ.2555 เนื่องในโอกาสวันคล้าย วันพระราชสมภพครบ 150 ปี UNESCO ได้ประกาศยกย่องสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า (รักชนก โคจรรนท, 2555) ทรงเป็นบุคคลสำคัญของโลกเพื่อเป็นความภาคภูมิใจของชาวไทยทั้งชาติ ผู้วิจัยได้สำนึกใน พระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้และต้องการให้คนไทย โดยเฉพาะชาวชลบุรีได้รู้จักรับรู้ข้อมูลอันเป็นส่วนหนึ่งของ ประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชาติ ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ในการปรับปรุงพิพิธภัณฑสถานสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ณ ศรีราชา ให้เป็นแหล่งข้อมูล และให้ความรู้ในด้านประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพระมหากรุณาธิคุณของ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ที่มีต่อชาวชลบุรีและชาวไทยทั้งชาตินั้นคือ “พระเมตตาจาก ฟาสุ่ดิน ถิ่นชลบุรี”

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องของ สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี ในชลบุรี
2. เพื่อปรับปรุงระบบทะเบียนทางวัตถุวัฒนธรรมในพิพิธภัณฑ์สถาน
3. เพื่อออกแบบนิทรรศการ และกิจกรรมพิเศษ ที่เกี่ยวข้องกับ “พระเมตตาจากฟ้าสู่ดิน ถิ่นชลบุรี”
4. เพื่อสร้างสื่อสนับสนุนพิพิธภัณฑ์และนำเสนอแนวทางการพัฒนานิทรรศการให้แพร่หลายและสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตารางที่ 1 ตารางกรอบแนวทางการรวบรวมข้อมูล

ที่มา: สุนันทา อัจฉริยะ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ศรัทธา บ้านปึก อ่างศิลา และพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา พระราชประวัติโดยสังเขป การแพทย์ เกวียนแพทย์เคลื่อนที่ พื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การทอผ้าชาวบ้านปึก พื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การปลูกต้นท้าวยายม่อม หมอชาวบ้าน หมอสูกเทวดา พิพิธภัณฑ์ นิทรรศการ หมุนเวียน ประชาสัมพันธ์ เทคโนโลยี อาสาสมัครดูแลการพัฒนาความเป็นอยู่ของท้องถิ่น สร้างอาชีพ สร้างรายได้ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติท้องถิ่นชลบุรีพระราชกรณียกิจความเป็นมาของ พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
3. ขอบเขตด้านเวลา ในการดำเนินการตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ.2561-ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.2563

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลของท้องถิ่นที่ขาดหายในช่วงที่สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี เสด็จมาประทับที่ศรีราชา
2. สร้างความภาคภูมิใจให้กับท้องถิ่นของตัวเองที่มีสถานที่ทางประวัติศาสตร์ด้านการรักษาพยาบาลในสถานะอนุสรณ์สถานสภากาชาดไทย
3. ประชาชน และนักท่องเที่ยว นักศึกษาจะได้รับความรู้ เรื่องราวสาระของพระเมตตาจากฟ้าสู่ดิน ถิ่นชลบุรี
4. แนวทางพัฒนาส่งเสริมศิลปะและภูมิปัญญาพื้นถิ่นด้านผ้าทอมือ ซึ่งสืบสานมาจากแนวพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระราชเทวี ให้แพร่หลายตลอดจนนำไปสู่หลักสูตรท้องถิ่น
5. แนวทางพัฒนาส่งเสริมศิลปะและภูมิปัญญาพื้นถิ่นด้านอาหารการเพาะปลูกการเตรียมการปรุงอาหารจากแบ่งท้าว ยายม่อมให้แพร่หลาย
6. แนวทางพัฒนาส่งเสริมศิลปะและภูมิปัญญาพื้นถิ่นด้านประวัติการรักษาพยาบาล แบบพื้นถิ่นอันสืบเนื่องมาจากกระบวนการของหมอสุกเทวดา พร้อมส่งเสริมให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

ผลการวิจัย

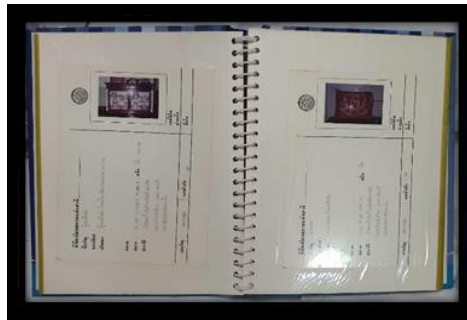
ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจคุณลักษณะทางวัฒนธรรมด้านภูมิสังคมวัฒนธรรมทางด้านประวัติศาสตร์ ด้านพระราชประวัติของสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า อันเนื่องมาจากพระเมตตาจากฟ้าสู่ดิน ถิ่นชลบุรี อันทรงคุณค่ามาสู่การพระราชทานจัดตั้งโรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2445 ด้วยทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ของสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และต่อมาได้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี ในพ.ศ.2545 ได้รับพระราชทานนามจาก พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ว่า “พิพิธภัณฑสถานสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี” โดยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีองค์อุปนายิกา ผู้อำนวยการสภากาชาดไทย เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารหลังนี้ เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ.2545 ในโอกาสฉลองครบ 100 ปี วันพระราชทานกำเนิดโรงพยาบาลสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี ณ ศรีราชา

จากหัวข้อของงานวิจัยการออกแบบนิทรรศการและกิจกรรม “พระเมตตาจากฟ้าสู่ดิน ถิ่นชลบุรี” พิพิธภัณฑสถานสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี ณ ศรีราชา “Exhibition Designing on Queen Savang Vadhana Memorial Museum Sriracha” นั้นผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนคือ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ เพื่อปรับปรุงระบบทะเบียนทางวัตถุวัฒนธรรม เพื่อออกแบบนิทรรศการ และกิจกรรมพิเศษ ภายใต้แนวคิด “นิทรรศการซ่อนพิพิธภัณฑ” และเพื่อสร้างสื่อสนับสนุนพิพิธภัณฑ และนำเสนอแนวทางการพัฒนานิทรรศการให้แพร่หลายและสะดวกในการเข้าถึง

ด้านการปรับปรุงทะเบียนวัตถุ

ระบบการจัดทำทะเบียนวัตถุการจัดทำทะเบียนวัตถุของพิพิธภัณฑสถานสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี ผู้วิจัยจึงได้นำมาปรับปรุงให้มีการจัดเก็บในรูปแบบที่ทันสมัยและง่ายต่อการค้นหา

ภาพที่ 1 ภาพระบบทะเบียนวัตถุจัดทำโดยกรมศิลปากร

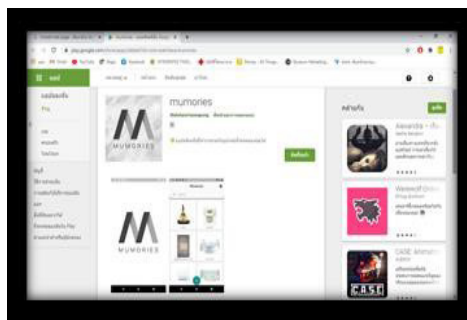

ที่มา: สุนันทา อัจฉริยะ

พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี ณ ศรีราชา วัตถุที่ไม่มีการจัดทำทะเบียนเป็นหลักฐาน แต่มีการจัดเก็บไว้ในตู้ ผู้วิจัยจึงได้นำระบบทะเบียนวัตถุในรูปแบบของการจัดเก็บบันทึกลงใน Program Application Mobile จัดทำทะเบียนวัตถุ และนำมาทำ QR Code, eMuseum, eBook

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้จัดทำโปรแกรมทะเบียนวัตถุผ่านมือถือ Mobile Website Design ขึ้นมาเป็นโปรแกรมที่พัฒนาในยุคดิจิทัล สร้างภายใต้แอปพลิเคชันชื่อ M U M O R I E S (Mumemories) ข้อมูลและการเข้าถึงของวัตถุของพิพิธภัณฑ์นี้ ผู้ที่จะเข้าถึงและปรับปรุงทะเบียนได้คือภัณฑารักษ์เท่านั้น ทั้งนี้ทางผู้วิจัยได้ให้ข้อมูลและรายละเอียดต่าง ๆ กับทางพิพิธภัณฑ์ รวมถึงข้อมูลวัตถุที่ได้ถ่ายเป็นภาพปรับปรุงเป็นผู้เก็บรักษาต่อไป

ภาพที่ 2 ภาพตัวอย่างการดาวน์โหลดไฟล์ในสมาร์ทโฟน

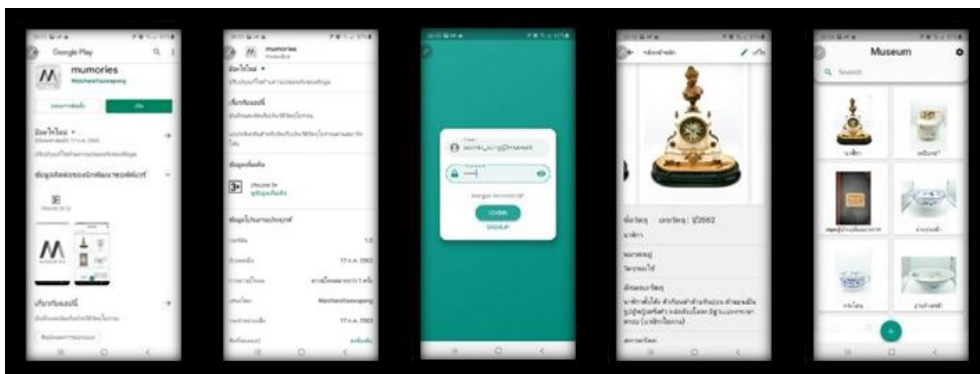

ที่มา: สุนันทา อัจฉริยะ

การเปิดเว็บไซต์ผ่านทางโทรศัพท์เคลื่อนที่จะเป็นลักษณะภาพแสดงข้อมูลตัวอย่างเพื่อให้เข้าถึงและเปิด เมื่อเปิดเข้าไป จะให้ทำการ Login และใส่ Password เมื่อทำการลงทะเบียนแล้วจะขึ้นหน้าแสดงภาพวัตถุตามที่ได้ทำการลงทะเบียนไว้ และถ้ากดเข้าไปยังภาพวัตถุจะแสดงภาพและรายละเอียดของวัตถุ

ภาพที่ 3-7 ชุดภาพหน้าเพจลงทะเบียนวัตถุ

ที่มา: สุนันทา อัจจุญ

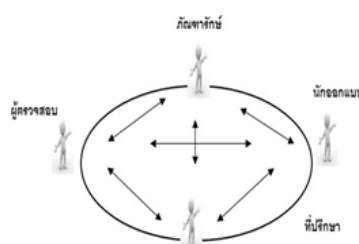
การออกแบบกิจกรรมนิทรรศการแบบหมุนเวียน (Temporary Exhibition) และออกแบบนิทรรศการกิจกรรมพิเศษ ภายใต้แนวคิด “นิทรรศการย้อนพิพิธภัณฑ”

สำหรับการจัดนิทรรศการและกิจกรรม “พระเมตตาจากฟ้าสู่ดิน ถิ่นชลบุรี” จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เข้าชม ได้รู้เกี่ยวกับพระราชประวัติของสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และพระราชกรณียกิจที่พระองค์ ได้ทำเพื่อประชาชนในช่วงที่รักษาพระองค์ที่ชลบุรี จัดที่พิพิธภัณฑสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี ในวันที่ 9-11 กันยายน พ.ศ.2563 ที่ผ่านมา ตรงกับวันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า (10 กันยายน พ.ศ.2405-17 ธันวาคม พ.ศ.2498) รูปแบบการจัดเน้นความเรียบง่าย แต่ไม่้ง่าย ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด คือ จัดขึ้นโดยคำนึงถึงความสะดวกและเข้าถึงง่ายของผู้เข้าชม (Audiences) โดยมีผู้บรรยายประจำอยู่ใน บางจุด เป็นการใช้พื้นที่ที่คำนึงถึงความเหมาะสม (Area perfection)

การทำงานมีลำดับหรือขั้นตอนการทำงานอย่างเป็นระบบ เช่น มีการเขียนหนังสือ ขออนุญาตจัดนิทรรศการ พร้อมทั้งเอกสารรูปแบบที่ทางผู้จัดได้วางแผนดำเนินการเอาไว้อย่างเป็นขั้นตอน ส่วนคณะผู้จัดนิทรรศการประกอบด้วย 1) ผู้กำกับตรวจสอบ (Editor) ได้แก่ ดร.มนัส แก้วบุชา อาจารย์ที่ปรึกษาของผู้วิจัย 2) ที่ปรึกษา (Co-ordinator) ได้แก่ นางสาว กนกกาญจน์ วงษ์พสุเสถียร ประธานที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ และผศ.ดร. ภูมิพัฒน์ ภาชนะ 3) ภัณฑารักษ์ (Curator) ได้แก่ นางสาว รัชกร สารทอง เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 5 ฝ่ายบริหารงานทั่วไป เจ้าหน้าที่ของกาชาด 4) นักออกแบบ (Designer) ได้แก่ นายสุริยันต์ ตันรัตนกร นางสาวกนต์ กนิษฐ์ เรือนหล้า

ภาพที่ 8 คณะจัดทำนิทรรศการและกิจกรรม “พระเมตตาจากฟ้าสู่ดิน ถิ่นชลบุรี”

พิพิธภัณฑสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี

ที่มา: สุนันทา อัจจุญ

รูปแบบการจัดที่เน้นความเรียบง่าย แต่ไม่ม้ง่าย เพราะความง่ายนั้นจะต้องมีความเป็นไปได้ (Easy presentation as possibility as) รวมเข้าไว้ด้วยกัน แม้จะมีความเรียบง่ายแต่ก็มีความเหมาะสม (Exhibition format) เนื้อหาที่น่าสนใจต้องเข้าใจง่ายและมีความกระชับ (Text writing) สื่อที่ใช้ต้องมีความครอบคลุม (Mass) ทั้งในด้านของภาพและคำอธิบาย มีบริบทแวดล้อมที่เชื่อมโยง (Context) ระหว่างวิถีชีวิตของอดีตและปัจจุบัน มีแสงเสียงและการควบคุม (Lampitude, Lighting) มีการตกแต่งโดยรอบ (Decoration around area) มีการสร้างกิจกรรมต่าง ๆ มีการสร้างบรรยากาศ และการควบคุมเสียงให้เกิดความเหมาะสม (Activities e.g., music-Amphitheatre or acoustical canopy)

การจัดนิทรรศการจริง ณ สถานที่ตั้งภายใต้แนวคิด “นิทรรศการย้อนพิพิธภัณฑ” ในหัวข้อเรื่องการออกแบบ นิทรรศการ และกิจกรรม “พระเมตตาจากฟ้าสู่ดิน ถิ่นชลบุรี” ณ พิพิธภัณฑสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี โดยมีแนวทางการพัฒนา นิทรรศการและกิจกรรมดังนี้

ตารางที่ 2 ตาราง Theme การออกแบบนิทรรศการ

แก่นเรื่องหลัก (Theme Group)	แก่นเรื่องรอง 1 (Sub-Theme I)	แก่นเรื่องรอง 2 (Sub-Theme II)	แก่นเรื่องรอง 3 (Sub-Theme III)
กลุ่มแก่นเรื่อง “พระเมตตาจากฟ้าสู่ดิน ถิ่นชลบุรี” - การแพทย์เคลื่อนที่ โรงพยาบาลท้องถิ่นใน สมเด็จพระนางเจ้าสว่าง วัฒนา พระราชเทวี	กระบวนการทอผ้าเป็น พระราชกรณียกิจที่ทรงริเริ่ม ให้กับคนพื้นที่	กระบวนการทำแป้งท้าว ยายม่อม พระราชกรณียกิจที่ ทรงสนพระทัย	เรื่องราว เรื่องเล่า ของหมอสุขเทวดา ที่ได้รับการรักษา

ผังพื้นที่ จัดนิทรรศการและกิจกรรม “พระเมตตาจากฟ้าสู่ดิน ถิ่นชลบุรี”

การออกแบบนิทรรศการ (Exhibition Design) มีอยู่ 3 รูปแบบ คือ (1) แบบกำหนดทางเดิน (2) แบบเปิด และ (3) แบบผสมการออกแบบนิทรรศการครั้งนี้ใช้รูปแบบที่ 3 คือแบบผสม โดยจัดทางเดินตามที่กำหนดและในขณะเดียวกันก็มีการเปิดพื้นที่ให้ผู้เข้าชมได้เดินชมตามอัธยาศัยได้ด้วย เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ผู้เข้าชมให้มากที่สุด จึงมีการออกแบบพื้นที่ตำแหน่งในการจัดวางการแสดงผลนิทรรศการเพื่อความสะดวกและน่าจดจำ นอกจากนี้การออกแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะต้องสร้างแรงจูงใจ สร้างแรงบันดาลใจ เกิดการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาคุณภาพชีวิต

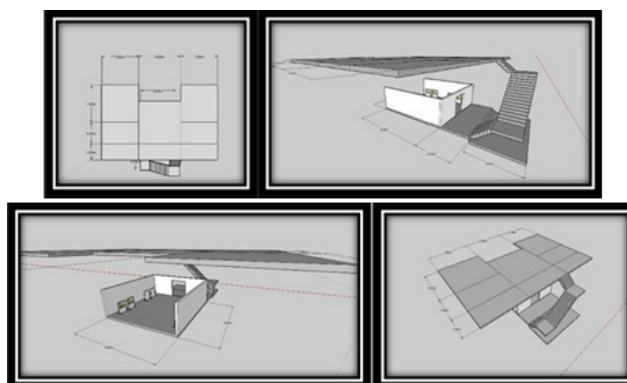
ภาพที่ 9-10 ชุดแปลนประดิษฐ์ชั้น 1 และ 2 ของพิพิธภัณฑ

ที่มา: เนตรสุวรรณ ประมวลทรัพย์

ภาพที่ 11 ชุดแปลนห้องโถงชั้นบนและชั้นล่างของพิพิธภัณฑ

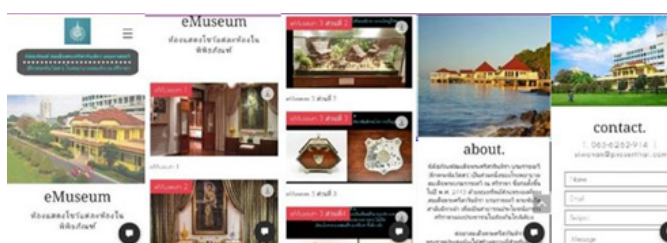
ที่มา: สุริยัน ตันรัตนกร

หลังจากผู้วิจัยได้ทำการจัดแสดงนิทรรศการ การออกแบบนิทรรศการและกิจกรรม “พระเมตตาจากฟ้าสู่ดิน ถิ่นชลบุรี” ณ พิพิธภัณฑสมเด็จพะศรีสวรินทรา บรมราชเทวี แล้วนั้นผู้วิจัยได้ทำการตามวัตถุประสงค์ข้อสุดท้ายคือ เพื่อสร้างสื่อสนับสนุนพิพิธภัณฑและนำเสนอแนวทางการพัฒนานิทรรศการให้แพร่หลายและสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล ดังนี้คือ

พิพิธภัณฑอิเล็กทรอนิกส์ (e-Museum)

การเข้าถึงพิพิธภัณฑในรูปแบบของ eMuseum พิพิธภัณฑอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างนวัตกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่เผยแพร่ข้อมูลและองค์ความรู้ของพิพิธภัณฑในรูปแบบดิจิทัลเป็นการอนุรักษ์ข้อมูลพิพิธภัณฑให้อยู่ในรูปแบบของดิจิทัลและก่อให้เกิดสังคมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลระหว่างพิพิธภัณฑ และผู้ที่สนใจข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑสมเด็จพะศรีสวรินทรา บรมราชเทวี ณ ศรีราชา ว่ามีรูปแบบใดและมีประวัติความเป็นมาอย่างไรน่าสนใจอย่างไร โดยผ่านทางเว็บไซต์ของโรงพยาบาลหรือเว็บไซต์สาธารณะแบบฟรี ไม่มีอันตรายต่อการเข้าถึงข้อมูลเชิงลึก คนทั่วไปเมื่อเห็นแล้วต้องการเข้าดูก็สามารถที่จะกดเข้าไปชมได้เลย

ภาพที่ 12-16 ชุดภาพหน้าเพจ eMuseum เผยแพร่ในเพจโรงพยาบาล

ที่มา: สุนันทา อัจฉริย

ภาพที่ 17 ภาพเพื่อเข้าถึง eMuseum โดยสแกนผ่าน QR Code

ที่มา: สุนันทา อัจฉริย

การเข้าถึงวัตถุได้ด้วย QR Code

เป็นนวัตกรรมที่ใช้กันแพร่หลายในพิพิธภัณฑ์หลายแห่งในปัจจุบัน สำหรับในพิพิธภัณฑ์สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี ทางผู้วิจัยได้นำมาเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งเพื่อให้ผู้เข้ามาชมพิพิธภัณฑ์ได้ทราบประวัติความเป็นมาของวัตถุบางชิ้นที่ไม่มีข้อมูลรายละเอียดได้อย่างเข้าใจและสนุกกับการเข้าชมพิพิธภัณฑ์มากขึ้น การเข้าถึงประวัติของชิ้นวัตถุโดยผ่านระบบ QR Code โดยผ่านช่องทาง URL ของ website ของทางโรงพยาบาลต้นสังกัด คือ โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา ได้ทำการส่งข้อมูลรายละเอียดของวัตถุให้กับทาง Programmer เพื่อทำการบันทึกข้อมูลและทำออกมาเป็น QR Code เพื่อนำมาติดตั้งกับวัตถุที่จัดแสดงถาวรบางชิ้นที่ไม่มีคำบรรยาย และวัตถุที่นำมาแสดงในงานนิทรรศการที่ผู้วิจัยได้จัดทำ นิทรรศการหมุนเวียน

ภาพที่ 18-21 ชุดภาพ QR Code จัดทำขึ้นเป็นแบบเพื่อเข้าถึงวัตถุบางชิ้นในพิพิธภัณฑ์

ที่มา: สุนันทา อัจฉริยะ

การทำ eBook

หลังจบงานนิทรรศการ การออกแบบ นิทรรศการและกิจกรรม “พระเมตตาจากฟ้าสู่ดิน ถิ่นชลบุรี ผู้วิจัย ได้รวบรวม ภาพเหตุการณ์ในนิทรรศการมาเผยแพร่สู่ผู้ที่ยังไม่เคยรู้จักและไม่เคยได้เข้ามาชมพิพิธภัณฑ์ ได้อ่านผ่านทาง eBook เป็นอีกหนึ่งช่องทางในการทำให้พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี ณ ศรีราชา เป็นที่รู้จักและเป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยเพื่อสร้างสื่อสนับสนุนพิพิธภัณฑ์และนำเสนอแนวทางการพัฒนานิทรรศการให้แพร่หลายและสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลได้ส่งมอบให้กับทาง website ของโรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา เพื่อเผยแพร่

ภาพที่ 22-25 ชุดภาพตัวอย่างการสร้าง eBook ส่งทาง website ให้ทางโรงพยาบาล

ที่มา: สุนันทา อัจฉริยะ

การสร้างสื่อสนับสนุนนั้นเป็นเพียงส่วนประกอบที่ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนากิจกรรมให้เกิดความร่วมสมัยในยุคปัจจุบัน ซึ่งก้าวสู่ยุคศตวรรษที่ 21

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลสรุปการวิจัย สามารถอภิปรายได้ว่า เหตุผลที่ต้องบูรณาการระหว่างหลักการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพของกรมศิลปากรกับหลักการพิจารณาวิธีนำเสนอนิทรรศการที่ดี บนพื้นฐานคณะ ออกแบบนิทรรศการพิพิธภัณฑ์สถานขนาดเล็ก ตลอดจนนำศาสตร์พระราชามาเป็นปรัชญาและหลักการในการ ดำเนินงานออกแบบนิทรรศการและกิจกรรม “พระเมตตาจากฟ้าสู่ดิน ถิ่นชลบุรี” พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี ณ ศรีราชา ก็เพราะการจัดนิทรรศการในครั้งนี้ต้องการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดนิทรรศการที่ต้องการ ได้แก่ เพื่อให้บุคคลในชุมชนและบุคคลทั่วไปได้เข้าถึง เข้าใจ มีความรู้สึกร่วมต่อนิทรรศการ และกิจกรรมที่จัดขึ้น และเกิดการพัฒนานิทรรศการและกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน เพื่อให้เกิดการออกแบบนิทรรศการและกิจกรรมที่ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่เข้มข้นขึ้นตามลำดับ และเนื่องจากการจัดนิทรรศการครั้งนี้มีผู้ร่วมจัดนิทรรศการค่อนข้างจำกัด จึงเลือกการออกแบบนิทรรศการพิพิธภัณฑ์สถานขนาดเล็ก โดยคำนึงถึงความเรียบง่าย แต่ไม่ม้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับศาสตร์พระราชามาในเรื่อง “การทำให้ง่าย” หรือ “ประหยัด เรียบง่ายได้ประโยชน์สูงสุด” แม้ว่าจะเป็นการออกแบบนิทรรศการพิพิธภัณฑ์สถานขนาดเล็กแต่ก็ต้องการหลักคุณภาพ คือ ต้องการให้ประชาชนเกิดความเข้าใจ เข้าถึง และเข้าร่วมนิทรรศการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาาร่วมกันของคนในชุมชน ดังนั้น จึงต้องมีการบริหารกำลังคนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ตลอดถึงการใช้พื้นที่ในการจัดงานให้เป็นประโยชน์ในหลาย ๆ ด้านในเวลาเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรที่จะมีเจ้าหน้าที่ และภัณฑารักษ์ ในการดูแลและบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ อาทิเช่น ควรมีการควบคุมอุณหภูมิห้องของพิพิธภัณฑ์ให้เหมาะสม สืบต่อจากที่ผู้วิจัยได้วางแผนจัดทำไว้ให้เรียบร้อยแล้ว
2. ควรมีห้องที่จัดเก็บวัตถุ และเอกสารในพิพิธภัณฑ์ ให้มีอุณหภูมิที่เหมาะสม วัตถุและเอกสารที่ไม่ได้จัดแสดงในเวลาปกติ
3. หลังจากการจัดงานนิทรรศการผู้วิจัยได้จัดทำตู้ เพื่อจัดแสดงสมุดลงพระปรมาภิไธยจำลอง เพื่อผู้เข้าชมได้เข้าถึงข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่านี้
4. ควรมีการจัดระเบียบในการจัดแสดงวัตถุที่มีข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์เชื่อมกันไว้ด้วยกัน
5. แก้ไขข้อมูลวัตถุที่จัดแสดงให้ถูกต้องตามประวัติศาสตร์
6. ควรนำวัตถุโบราณที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์มาจัดแสดงหมุนเวียน ในวาระต่าง ๆ ตามความเหมาะสม
7. เมื่อมีผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ ภัณฑารักษ์ควรทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ว่าพิพิธภัณฑ์มีการเข้าถึงข้อมูลได้โดยง่าย โดยผ่านฐานข้อมูล eMuseum, QR Code, eBook เพื่อเข้าถึงพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบดิจิทัล

รายการอ้างอิง

- กิตติ โล่เพชรรัตน์. (2561). *ขัตติยนารีแห่งแผ่นดิน* (ย.เซียเพื้อ Ed. Vol.1): สำนักพิมพ์ลูกบาศก์ห้าสิบสี่.
- จารุณี อินเณตฉาย. (2545). *เนื่องในวันพระราชทานกำเนิดโรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา ครบ 100 ปี* (Vol.1). โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา: โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984) จำกัด.
- ภารดี มหาขันธ์. (2558). *ประวัติศาสตร์สังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นอ่างศิลา* (Vol.1). มหาวิทยาลัยบูรพา คณะมนุษยศาสตร์และสังคม.
- รักชนก โคจรรนนท์. (2555). *ความหมายพิพิธภัณฑ* (อ.ชูโชติ Ed. Vol. 1): สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ.
- เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ, สมเด็จพระบรมราชปิตุลาธิบติ. (2499). *จดหมายเหตุนรายวันของสมเด็จพระบรมราชปิตุลาธิบติ* เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ (Vol. 1). กรมศิลปากร.
- สุบิน สืบสงวน. (2530, พฤศจิกายน 27, 2017). *อนุสรณ์ในการมาปณกิจ คุณพ่อสุบิน สืบสงวน*. หมอสุกเทวดา. Retrieved from <https://www.sarakadee.com/2017/11/27/morsook/>.
- ICOM. (2554). IC-MEMO., *การประชุมสมาชิกรประจำปีครั้งที่ 10*. Retrieved from www.ic-memo.org.
- กองโบราณคดี. (2532). *ศิลปะถ้ำเขาจันทร์งาม*. โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย: กรมศิลปากร.
- ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล และอมลวรรณ ศิริวัฒน์. (2555). *บทความรวบรวมขึ้นเพื่อดำเนินการขอเสนอพระนามพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า*.